

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ В ЮРИДИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Петрушенко Вікторія¹

¹ Доктор медичних наук, професор, Вінницький національний медичний університет імені М.І.Пирогова, м. Вінниця (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9255-403X>

UDC: 159.9:34

АНОТАЦІЯ

Передумови. Парадигмальний підхід до періодизації історії юридичної психології дозволяє виокремити шість етапів її становлення. Екзистенційно-гуманістичний напрямок виникає як закономірна реакція на соціальний та культурний детермінізм правової поведінки та протиставляє себе засадничим принципам розвитку модерної наукової думки. Потреба у комплексному розумінні причин, що лежать в основі соціально-правової поведінки особи, створює необхідність дослідження екзистенційно-гуманістичної парадигми в юридичній психології, що визначає індивідуальну мотивацію суб'єкта головною детермінантою правової поведінки.

Мета. З'ясувати теоретичні передумови появи екзистенційно-гуманістичної парадигми у психології права.

Методи. За допомогою системного методу було узагальнено передумови виникнення екзистенціалізму як напрямку філософсько-психологічного знання. Структурно-функціональний метод уможливив виокремлення основних структурних елементів, що стосуються об'єктивних передумов становлення цього напрямку у вченні Карла Ясперса. Історико-порівняльний метод використовувався для співставлення різних психологічно-правових концепцій, задля з'ясування синтетичного характеру формування екзистенційно-гуманістичної парадигми у юридичній психології.

Результати. Було з'ясовано теоретичні та соціальні передумови становлення екзистенціалізму та гуманізму як філософсько-психологічних напрямків, зокрема, деперсоналізація індивіда та формування технологізованого масового суспільства. Механізація суспільних процесів призвела до перетворення людини на функцію соціального «апарату», що, на думку екзистенціалістів, спричинило соціальну кризу, котра досягла свого піку в першій половині XX століття. З'ясовано індивідуальну природу соціально-правової поведінки, що розкривається у роботах представників екзистенційної філософії та гуманістичної психології.

Висновки. Визначено, розвиток науки та техніки в епоху Нового часу з його ідеєю про тотальну раціональність неминуче призвів до механізації суспільних процесів. Представники екзистенційно-гуманістичної парадигми вважають, що маса та «апарат», котрий обслуговує її інтереси, деперсоналізують індивіда, позбавляючи його сенсу існування. Внаслідок чого з'являються передумови для формування соціальної кризи, котра проявляється в небажанні приймати рішення, що спричиняє прагнення людини уникати відповідальності (в тому числі юридичної) та падінні рівня довіри з боку суспільства до соціально-правових інституцій.

Ключові слова: юридична психологія, парадигма, парадигмальний підхід, екзистенційно-гуманістична парадигма, антропологічна парадигма, суб'єкт, правова поведінка.

ВСТУП

Актуальність. Підхід до вивчення історії науки авторства Томаса Семюела Куна в контексті юридико-психологічних досліджень дозволяє нам визначити шість основних пара-

дигм в психології права. Відповідно до них ми можемо виділити шість етапів становлення юридико-психологічного знання: клінічний, антропологічний, біхевіористський, когнітивістський, екзистенційно-гуманістичний та соці-

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Viktoriia Petrushenko

This is an Open Access journal. This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)**.

Link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>This is an Open Access journal. This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0**

ально-контекстуальний. Усі юридико-психологічні парадигми можна розподілити на два типи: із провідним індивідуальним або соціальним детермінізмом правової поведінки. З'ясування основних чинників, що визначають діяльність індивіда в системі «людина – право» дозволить краще розкрити її сутність та зрозуміти природу законослухняної людини та людини-правопорушника.

Проблематика дослідження полягає у необхідності з'ясування передумов становлення екзистенційно-гуманістичної парадигми юридичної психології як ключового напрямку для обґрунтування індивідуального детермінізму соціально-правової поведінки в другій половині XX століття.

Відповідно, дослідницькою прогалиною є відсутність чіткого визначення передумов та причин становлення екзистенційно-гуманістичного етапу розвитку психологічно-правового знання в контексті парадигмального підходу, що популяризував американський історик науки Томас Семюел Кун.

Головна **мета** дослідження полягає у з'ясуванні теоретичних та соціальних передумов, що спричинили становлення екзистенційно-гуманістичної парадигми в юридичній психології. Для реалізації мети нами було визначено наступні завдання: по-перше, охарактеризувати передумови становлення екзистенціалізму як парадигми психології права; по-друге, структурувати основні ідеї Карла Ясперса та визначити його роль у становленні екзистенційно-гуманізму; по-третє, з'ясувати сутність інтегративного характеру філософського екзистенціалізму та психологічного гуманізму в юридичній психології.

Наукова новизна дослідження полягає у застосуванні парадигмального підходу Томаса Семюела Куна до вивчення історичного розвитку юридико-психологічного знання. Окрім цього, вперше запропоновано визначити сутність екзистенційно-гуманістичної парадигми юридичної психології через інтеграцію німецького та французького екзистенціалізму з одного боку та гуманістичної психології з іншого.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ

Основними методами, які використовувалися при дослідженні стали системний, структурно-функціональний та історико-порівняльний.

Системний метод дозволив узагальнити основні передумови становлення екзистенціалізму в психологічній думці. Зокрема, внаслідок систематизації наукових робіт було з'ясовано, що поява цього напрямку впливає із логіки розвитку Нового часу (Neuzeit).

Структурно-функціональний метод уможливив виокремлення основних елементів вчення Карла Ясперса щодо передумов соціальної кризи, котра спричинила формування екзистенціалізму як напрямку, чия поява було витлумачено як «реакцію» на тотальну раціоналізацію та механізацію суспільства із нівельованою роллю активного суб'єкта – особистості (в тому числі і в правовій сфері).

Історико-порівняльний метод використовувався для з'ясування основних ідей представників напрямку філософського екзистенціалізму та психологічного гуманізму, їх співставлення, виокремлення спільних ознак та підтвердження інтегративного характеру розвитку екзистенційно-гуманістичної парадигми юри-

дичної психології.

Серед актуальних публікацій можемо виділити роботи присвячені передумовам становлення екзистенціалізму в психологічній думці (Ghassemi & Soltaninejad, 2012; Drazenovich & Stroink, 2023; Gunderson, 2014; Maurer et al., 2023; Shin et al., 2021, Van De Graaf, 2022); передумовам становлення гуманістичної психології (Brailon, 2020; DeRobertis, 2021; Österman, 2021; Young et al., 2021) та впливу концепцій Карла Ясперса на розвиток юридико-психологічної думки (de Boucaud, 2017; Gutschmidt, 2021; Mau et al., 2023; Thornhill, 2004).

Обмеження дослідження. Дане дослідження не враховує вичерпної кількості концепцій та теорій філософів-екзистенціалістів та психологів-гуманістів. Зокрема, у нашій роботі не було розглянуто теорії однієї із ключових постатей німецької філософії XX століття – Мартіна Хайдеггера. Не в повній мірі розкриті ідеї Альбера Камю, Сімони де Бовуар та Ханни Арендт. Серед представників гуманістичної психології детальнішого дослідження потребує доробок Карла Роджерса та Ролло Мея.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для визначення соціально-психологічних передумов формування екзистенціалізму варто систематизувати основні зміни в суспільно-правовому та політичному ладі, які призвели до «механізації суспільства» (за Карлом Ясперсом). На зламі XV-XVI століть стається три епохальних події, з якими зазвичай пов'язують подальші зміни у «оксидентальному» світі. 24-го травня 1453 року відбувається падіння Константинополь

під натиском турків-осман, закінчує своє існування Східна Римська Імперія (Sylwester, 2023). 12-го жовтня 1492 року морська експедиція Христофора Колумба досягає берегів острова Сан-Сальвадор. Перекоаний у тому, що відкрив морський шлях до Індії, Колумб дає старт епосі Великих географічних відкриттів та освоєнню «Нового світу» (Arroyo et al., 2021). 31-го жовтня 1517 року Мартін Лютер прибиває таблицю зі своїми 95-ма тезами на двері Замкової церкви у німецькому місті Віттенберг, що стало символічним початком Реформації. Інтереси стрімко зростаючого буржуазного класу знайшли своє вираження у трансформації релігійної доктрини значно послабивши роль Католицької церкви в Західній Європі (Barniske, 2021). Усі три події різні історики пов'язують із становленням «Нового часу» («Neuzeit»). Зміни, що відбулися на Заході докорінно трансформували суспільний лад притаманний Середньовічній добі. В контексті історії філософсько-психологічної думки це, мабуть, найкраще можна помітити на прикладі вчення Рене Декарта (1596 - 1650).

Рене Декарт осмілюється поставити під сумнів факт реальності світу та можливості його пізнання людиною, поміщаючи в центр своєї теорії думку про суб'єктивність психічної діяльності, котра не виходить за межі внутрішнього світу індивіда – свідомості. На думку філософа, оточуюча людину дійсність не є прямо даною для пізнання, все що складає наше уявлення є лише суб'єктивним умовиводом. Відповідно, постає питання про достовірність людського знання як такого, даючи відповідь на котре, Рене Декарт визначає ряд методологічних правил пізнання, які можна звес-

ти до наступної тези: істиною варто вважати тільки те, що є чітким та зрозумілим. Філософ викарбовує основний принцип власної теорії: «*Cogito, ergo sum*» - тільки одне не можна піддати сумніву – факт власної екзистенції, котра доводиться безпосередньо через здатність сумніватися в своєму існуванні (Descartes, 1983).

Розвиваючи дуалістичну теорію, Рене Декарт виділяє два види субстанції, з яких складається увесь світ: мислячу, тобто нематеріальну (утворює душу) та протяжну, що утворює речі матеріального світу. Вони протистоять одна одній, однак, відповідно до задуму Бога (якого неможливо пізнати), поєднуються у людській сутності. Вплив його ідей призводить до появи двох нових філософських напрямків: раціоналістичного ідеалізму та механістичного реалізму. Хоча концепція картезіанства справедливо критикується за її відверті недоліки (Noble, 2023), саме вона великою мірою зумовила формування сучасного погляду на світ та людину, особливо в контексті сциєнтистського світогляду. Рене Декарта можна справедливо вважати предтечею «ідеологічного базису» природничих наук, що розвиватимуть одне із основних положень його вчення: фізичні дії можуть бути викликані лише фізичними принципами (Bazghandi, 2011). З огляду на це, можемо з'ясувати дві засадничих тези щодо світосприйняття з точки зору картезіанства:

1. Усунення з царини природи якісно обумовленої сили та розуміння природного як постійної видозміни єдиної світової енергії (руху).

2. Виключення із природи будь-якої си-

ли, що може діяти цілеспрямовано, тобто володіючи власною інтенцією (до прикладу психічної сили, що зумовлює діяльність людського організму), котру він прагне замінити у своєму вченні на «механічний двигун» (Descartes, 1983).

Вчення Рене Декарта зумовило «раціоналізацію» та «механізацію» Західного світу та, насправді, не зважаючи на теологічний волюнтаризм картезіанства, заклало підвалини для того, що Карл Ясперс назве «розбожествленням» світу (Jaspers, 1955). Варто відзначити вплив Рене Декарта і на психологічну думку, адже, до прикладу доведення факту існування людини здійснено через когнітивний процес – мислення. Встановлення інтернального характеру пізнання визначило подальше розуміння феномену психіки саме як суб'єктивного відображення об'єктивної дійсності. Окрім цього, у своїй роботі «*Les Passions de l'âme*» (1649) Рене Декарт застосовує «механістичний принцип» влаштування світу до функціонування тіла людини, і дає старт розвитку рефлекторної теорії психіки (Descartes, 1989).

Протягом наступних 250ти років після смерті Рене Декарта відбувається кардинальна зміна Західного світу: бурхливо розвивається наука, техніка, укріплюється та стрімко розвивається промислове виробництво (Cauwels & Sornette, 2022). Разом з тим, на початку XX століття світ потрясає трагедія не баченого раніше масштабу: кількість вбитих та постраждалих під час Першої світової війни (1914-1918) сягає десятків мільйонів осіб (Verna et al., 2021). Бурхливий розвиток науки призвів і до появи нових видів озброєнь ефективність

яких вимірювалася у кількості знищеної «живої сили» супротивника. Солдат перетворився на «коліщатко» гігантського воєнного механізму, котре можна надзвичайно легко замінити. Талант стратега втрачає своє значення в окопах позиційної війни, котра вимагає від солдата безвідмовного виконання «функції» величезного воєнного «апарату».

Панівною стає думка про кризу у суспільстві, бурхливий розвиток як природничих, так і гуманітарних наук начебто досягнув свого піку та зайшов у «глухий кут» (Cauwels & Sornette, 2022). Один із засновників німецького екзистенціалізму, лікар-психіатр Карл Ясперс (1883 – 1969) у своїй роботі «*Die geistige Situation der Zeit*» (1931) (з нім. «Духовна ситуація часу») пише: «Розповсюдилося усвідомлення того, що все стало безпідставним, немає нічого що б не викликало сумніву. Існує лиш нескінченний кругообіг, що полягає у взаємному обмані та самообмані за посередництва ідеологій» (Jaspers, 1955). Філософ намагається здійснити детальний аналіз особливостей «кризи» у суспільстві на початку XX століття та причин, що до неї призвели. Перш за все, науковець визначає причини панування «людини західного світу» на планеті, що можна описати у трьох принципах (Marica, 2015):

1. Тотальна раціональність, що забезпечила провідну роль обрахунків та техніки у суспільстві. Підвалини цього феномену можемо бачити ще в давньогрецькій філософській думці, що однак із розвитком техніки в добу Нового часу, досягло небувалого масштабу. «Західна людина» прагне пояснити усе без виключення з точки зору законів логіки.

2. Суб'єктивність самобуття – поява особистості як раціонального та відповідального за свої вчинки суб'єкта.

3. Сприйняття світу як дійсності, що розвивається у часі. Індивід може реалізувати себе лише в ньому та застосовуючи принципи раціональності та суб'єктивності самобуття досягти панування над світом.

Раціоналізація та технологізація призвели до становлення механізованого масового суспільства, яке можна помислити як «апарат», котрий перетворює людину на свою функцію, заперечуючи історичну сутність (традиційність) існування індивіда. В межах раціонально влаштованої соціальної системи індивід втрачає будь-який сенс свого існування, адже його буття тепер вимірюється математично – за показниками середньої продуктивності (Shaw, 2020). Унікальність людського буття поступається універсальності індивіда як функції, єдиною ціллю якого стає отримання «хорошого» місця в апараті.

Категорія апарату тісно пов'язана із категорією маси в ясперівському екзистенціалізмі. Останню він визначає як сукупність людей, що мають визначені ролі всередині апарату таким чином, щоб провідного значення в суспільному житті набували воля та властивості більшості (Jaspers, 1955). В суспільних умовах, де індивід – це функція апарату, що забезпечує існування маси, людина втрачає «самість», тобто перестає бути сама собою. Відтак, першою передумовою виникнення екзистенційно-гуманістичної парадигми юридичної психології можемо визначити становлення масового світопорядку, що призвів до де-суб'єктивізації індивіда і зведення його сенсу

життя до функції в межах великого суспільного апарату (de Boucaud, 2017).

Перетворення людини на функцію апарату спричиняє знищення її сутності як частини цілої історичної субстанції. Вона стає сама собою лише в контексті традиції, що дозволяє їй усвідомити себе крізь призму історії власного походження та відчуття відповідальності за своє майбутнє та майбутнє нащадків (Alpert, 2022; Jaspers, 1955). Становлення механізованого масового суспільства призвело до того, що жоден із членів «апарату», котрий обслуговує інтереси натовпу не здатен нести відповідальність не тільки за спільноту в цілому, а й за себе. Отже, друга причина появи цього напрямку полягає у втраті історичної цілісності індивіда, його взаємозв'язку з минулим.

Характерною особливістю «функціоналізації» індивіда стає формування стійкого небажання приймати самостійні рішення, тобто відбувається трансформація його вольової сфери. Ефективність роботи апарату вимагає слідувати чітко встановленим правилам, що стає сутністю соціально-правової поведінки людини. Домінуючий масовий порядок «вселяє страх перед прийняттям рішення» (Jaspers, 1955), маючи на меті перетворити людину на безвольного поборника «загального інтересу». Індивід в цьому суспільному контексті силою схиляється до поступок, що пропонуються йому під виглядом забезпечення справедливості. Втім, такого роду «компроміс» має відверто софістичний характер: кооперація усіх з усіма як основна мета діяльності призводить до нівелювання «самобуття» (de Boucaud, 2017). Індивіду відмовлено у боротьбі, що віддаляє його від меж

власного існування, адже «самість» людини існує там, де рішення приймаються за принципом «або – або». Вольовий акт вимагає впевненості у власній позиції, а отже сприяє доведенню конфліктної ситуації до граничного стану. Людина механізованої маси не приймає рішення, а задовольняється встановленою нормою отриманого блага (як матеріального, так і духовного) (Jaspers, 1955). Надзвичайного поширення набуває «колообіг» перекладання відповідальності, що позначається на характері функціонування соціально-правових інститутів. Засаднича ідея ясперівського екзистенціалізму полягає у катастрофічності позбавлення суб'єкта активності, задля перевлаштування світопорядку на раціональних засадах (Косі, 2022).

Розглянемо дану тезу на прикладі юридико-психологічної проблематики. Правова норма може бути написана ідеально, у відповідності з усіма законами логіки, але вона не матиме абсолютно жодного суспільного значення, якщо не буде впроваджена вольовим суб'єктом – особистістю. Деперсоналізація відповідальності призводить до того, що закон стає заручником бюрократичних інстанцій, комісій, рад, канцелярій, секретаріатів тощо. Екзистенційно-гуманістична парадигма приносить в психологію права перш за все зовсім інший погляд на соціально-правові інститути (при цьому не заперечуючи їх необхідність). Для ефективного функціонування та, тим паче, для розвитку соціальних інституцій потрібна особистість, що готова взяти на себе одну відповідальність за майбутнє усього світу (Reeves, 2022).

Відчуття відповідальності за скоєне пра-

вопорушення є одним із засадничих елементів пенітенціарної системи. Підміна суб'єкта «апаратом» може «розмивати» почуття провини за скоєне правопорушення (в тому числі кримінальне), що сприятиме виникненню небажаної соціально-правової поведінки. В цілому, будь-яка виправна система ґрунтується на а) необхідності визнання скоєного проступку з боку індивіда; б) відбуванні покарання за скоєне правопорушення, в ході якого має відбуватися «виправлення» - процес повернення до бажаної соціально-правової поведінки; в) ресоціалізації індивіда до суспільства по завершенню терміну покарання (Van De Graaf, 2021). У разі, якщо кримінальна поведінка детермінована виключно соціальними причинами, уся виправна система позбавлена сенсу існування. В такому разі, для того аби вирішити проблему, потрібно реформувати панівний суспільний лад. Пенітенціарна система має доцільність існування тільки якщо ми допускаємо принаймні часткове визначення криміногенної поведінки особистісними характеристиками (Bennett, 2019; Brown et al., 2023).

Разом з тим маса залишається сповненою внутрішніх протиріч: «бездушний апарат», вимагаючи від своїх членів неухильного виконання правил в ім'я «загального блага», неспроможний забезпечити стабільне функціонування системи без «активного суб'єкта», котрий буде здатен визначати подальші шляхи суспільного розвитку. Вимагаючи від індивіда коритися, маса підриває засади свого існування, не залишаючи «суб'єкту» шляхів для розвитку і становлення в рамках системи (Kokkoris, et al., Khmil & Korkh, 2017). Отже, третя передумова полягає у вимозі з боку

«апарату» до кожного свого члена залишатися «посереднім» задля становлення власного блага, адже він приречений на падіння внаслідок відсутності у його лідерів здатності приймати вольові рішення.

Механізація суспільного ладу новочасної доби призвела і до кризи довіри. Охарактеризована вище «криза волі» призводить до того, що в повсякденному житті окремий суб'єкт починає підмінятися інститутом. Сформоване у людини маси небажання брати на себе відповідальність спричиняє те, що представники найбільш суспільно-важливих професій прагнуть «розчинитися» в інституційній бюрократії (Spruill & Lewis, 2022). Протягом століть лікарський та викладацький фах був сконцентрований довкола конкретної особи – суб'єкта лікування та викладання (Hamrah, 2011; Jaspers, 1955). Внаслідок процесу інституціоналізації медичної та освітньої сфери в національних державах, людина що звертається по допомогу до «особистості», отримує відповідь від «апарату». Відтак, третьою передумовою становлення екзистенціалізму можемо визначити «кризу довіри». В контексті юридико-правових досліджень варто також звернути увагу на те, що ми можемо визначити як «кризу авторитету», котрий залишався протягом століть одним із провідних соціально-правових інститутів, але протягом розвитку Нової та Новітньої доби піддався нещадній критиці. Криза довіри та деперсоналізація індивіда призводить до відсутності цінності зобов'язання та домовленості між людьми (Worrell, 2017).

Усі вище зазначені фактори, особливо загострилися внаслідок трансформації світо-

сприйняття у громадян на межі Нового та Новітнього часу. Масове відчуття небезпеки (до речі, не зважаючи на найвищий рівень комфорту життя в історії людства) виникає через постійне очікування загрози. Ойкумена Нового часу вперше в історії знайшла себе в рамках планетарного масштабу. Якщо раніше «загроза» мислилася як щось «зовнішнє», то тепер вона може виходити тільки з середини. До прикладу, відчуття страху внаслідок падіння Константинополя у 1453 році, що викликало шок всередині європейської цілісності та посприяло початку оформлення національних держав, мало екстернальний характер. В свою чергу, жахи світових воєн XX століття знаходять своє підґрунтя уже всередині самої західної цивілізації. Більше того, вони спричиненні ідеологічними факторами, що безпосередньо впливають з контексту розвитку окцидентальної інтелектуальної думки. Останньою передумовою становлення екзистенціалізму, відповідно, можемо визначити планетарний масштаб кризи масового суспільства (Martin, 2023).

Охарактеризована «духовна ситуація часу», призвела до трансформації погляду на роль окремого індивіда у суспільстві, що сприяло екзистенціалістській «реакції», в тому числі і в психології права (Rickly et al., 2021)

ОБГОВОРЕННЯ

Розглянувши передумови формування екзистенціалізму як загального-філософського та гуманітарного напрямку, варто перейти до його розгляду в юридико-психологічному контексті. Основна категорія, яку досліджує психологія права, на нашу думку, є феномен соціально-правової поведінки (Alicke & Weigel,

2021). Таким чином, варто систематизувати установки екзистенційно-гуманістичної юридико-психологічної парадигми та моделювання правових дій індивідів.

Екзистенційно-гуманістична парадигма є теоретичним синтезом філософського напрямку екзистенціалізму та гуманістичної психології. Відповідно, для структурно-функціонального аналізу даного феномену варто розглянути окремо аспекти кожної з цих двох складових. Юридична психологія характеризується відносно пізнім переходом до екзистенційного гуманізму – в другій половині XX століття, після 1985 року. Теоретичним базисом даного напрямку із контемпоральних дослідників можна визначити екзистенціалістських філософів: Жана-Поля Сартра (Sartre, 1956), Сімону де Бовуар (Mrovlje & Kirkpatrick, 2023) та Альберта Камю (Tuffuor & Payne, 2017; Camus, 1955), а також представників гуманістичної психології: Абрагама Маслоу (Rojas et al., 2023), Віктора Франкла (Frankl, 2014) та Еріха Фромма (Fromm, 1994).

З усіх зазначених авторів найбільш виразно поняття екзистенціалізму та гуманізму проявляються у психологічному вченні Віктора Франкла. Цікаво, що приклад Франкла демонструє яким чином клінічне та антропологічне начала в юридичній психології, навіть при зміні парадигми, залишають свій безпосередній вплив. Саме вчення Франкла, на нашу думку, найкраще комбінує основні елементи зазначених психологічних напрямків. Екзистенціалізм має онтологічний характер, однак фокусується на розгляді суб'єкта – в даному випадку людини, або якщо точніше – людського буття (Carvalho & Moreira-Almeida, 2023). Гу-

маністична психологія, в свою чергу, теж фокусується на розгляді суб'єкта, але з точки зору його потреб. Ці потреби можуть бути як базовими, природними, інстинктивними, так і морально-етичними, або «трансцендентальними» (за Е. Фроммом) (Verna et al., 2021). Комбінування цих двох напрямків характеризує сутність екзистенційно-гуманістичної парадигми – визначення основною детермінантою діяльності людини потреби у з'ясуванні онтологічного сенсу суб'єкту, тобто сенсу життя людини. Зокрема, цьому присвячена найбільш відома праця В. Франкла: *«Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі»* (1946) (Frankl, 2014).

Якщо розглядати дану працю з призми юридичної психології, варто відзначити наступні основні складові елементи екзистенційно-гуманістичного парадигмального підходу. По-перше, концентрація на психічній діяльності суб'єкта. У своїй праці *«Психолог у концтаборі»* Франкл доводить аналогію ув'язненого до радикальної форми її прояву – перебування у концентраційному таборі з нелюдськими умовами існування. Ці умови покликані здійснити максимальний рівень морального тиску на індивіда, однак, з іншого боку, саме при дії цих екстремальних чинників може активізуватися сприйняття людиною свого буття в новому ключі (Williams & Arrigo, 2021). Така форма аналогії може бути застосована і до розгляду питань психології ув'язнених у сфері пенітенціарної системи, адже, не зважаючи на відмінність зовнішніх умов, соціальна роль залишається такою самою (Frankl, 2014). Внаслідок акцентування на суб'єкті, екзистенційно-гуманістична парадигма відходить від соціаль-

ного детермінізму, який притаманний біхевіористській чи соціально-контекстуальній парадигмі, беручи за основу детермінізм індивідуальний, таким чином наслідуючи клінічний та когнітивістський напрямки у юридичній психології (Tan & Lim, 2021). Загалом, можна вважати, що екзистенційний гуманізм логічно слідує з когнітивної парадигми доводячи категорію автономії індивіда до абсолюту (саме автономії, адже жодна парадигма в юридичній психології не заперечує впливу соціальних чинників на людину, головна дискусія ведеться з приводу можливості прийняття рішень всупереч соціальному впливові) (Hlavec & Feldwisch, 2022). Отже, крім соціальних детермінант, представники гуманізму визначають категорію «свободи вибору» людини, яка притаманна їй як суб'єкту діяльності (що якісно відрізняє цей юридико-психологічний підхід від соціального контекстуалізму та більш ранньої парадигми біхевіоризму, які визначають невідворотний вплив екстермальних чинників впливу на дії людини). Цю особливість також розкриває теза Жана-Поля Сартра про те, що «людина приречена на свободу», і з цього виходить наступна психологічна характерна особливість екзистенційно-гуманістичного підходу (Sartre, 1956).

Психологічним складовим елементом екзистенційно-гуманістичної теорії також є бажання самої людини до десуб'єктивізації або деперсоналізації в межах її соціально-правової діяльності та поведінки. Свобода індивіда, як його онтологічний атрибут, згідно думки екзистенціалістів та гуманістів несе за собою відповідальність за його поведінку, що робить сам цей атрибут небажаним (Kakkori &

Huttunen, 2010). Про це крім Сартра пишуть і представники гуманістичної психології, зокрема Еріх Фромм. У його праці 1941 року *«Втеча від свободи»* німецький соціальний психолог вказує на те, що функціонування авторитарного режиму в державі прямо спирається на даний елемент прояву людської поведінки. За рахунок того, що абсолютна більшість людей не бажають брати на себе відповідальність у соціальних та правових справах, надаючи перевагу делегації цих повноважень. Це явище соціально-правового відчуження, яке з'являється по волі самого суб'єкта. Враховуючи те, що праця написана та видана під час подій Другої Світової війни та встановлення на більшій частині європейського континенту авторитарних, а то й тоталітарних режимів, саме це спостереження пояснює соціально-психологічну природу таких політико-правових перетворень. В контексті цього, Фромм розглядає прояв свободи дій та свободи вибору, відокремлюючи їх від філософського абстрактного поняття «свободи». У його роботі це поняття має в першу чергу поведінковий характер (Fromm, 1994). Наявність свободи передбачає конкретні дії, однак людина не готова відповідати за них, що сприяє природньому бажанню від цієї свободи відмовитися (Kelly & Davis, 2018). Зокрема, проблематика відповідальності та співвідношення індивідуальних та соціальних її проявів з моменту розвитку екзистенційно-гуманістичної парадигми почала розглядатися окремо від прикладних аспектів людської соціально-правової діяльності в юридико-психологічній науковій проблематиці.

По-третє, відповідно до ідей Сартра та

Фромма, третій складовий елемент теорії екзистенційного гуманізму в контексті соціально-правової поведінки відповідає вже згаданий праці останнього – *«Втеча від свободи»*. Людина, на думку екзистенціалістів, схильна робити дії, які будуть обмежувати її свободу. Психологічне підґрунтя цьому Фромм пояснює з точки зору психоаналітичного підходу, спираючись на вчення Фрейда (Fromm, 1994). Доречно тут було б також провести аналогію з деякими працями Вільгельма Райха, котрий теж розглядав встановлення нацистського режиму в Німеччині через формування несвідомих символічних елементів соціального побуту, який визначав відповідну поведінку людини, що проявлялася у підкоренні авторитету, зокрема з боку держави (Reich, 1972). Фромм, зі своєї точки зору розглядає психологію нацизму (чому присвячений шостий розділ його роботи 1941 року) орієнтуючись на синтез соціально-психологічних та психоаналітичних передумов делегування людиною своєї свободи іншому. Німецький психолог наголошує, що самі закономірності людської поведінки, які є в тому числі несвідомими за своїм характером рухають людину в бік «втечі» від свободи (Fromm, 1994), котра пояснюється суто інтернальними чинниками. Дану концепцію надалі імплементують в науковий дискурс юридичної психології, зокрема при розгляді передумов скоєння певного злочину (Schwartz, 2020). Це доповнює проблематику того, що людина може здійснити неправомірні дії не через свою схильність (як це розглядали перші клініцисти у психології права та кримінології) (Lombroso, 1876), не через особливості соціально-культурного розвитку конкретної групи

та формування відповідних зовнішніх умов, а через внутрішній стимул власного відчуження від суспільства. Таку ж саму проблематику надалі будуть розглядати і представники соціально-контекстуальної парадигми в юридичній психології, однак уже крізь призму зовнішніх чинників, зокрема через дослідження явища формування «криміногенного клімату», який оточує індивіда (до аспектів криміногенного клімату, крім наявності нелегальних практик у маргіналізованих місцях або групах може входити нормалізація певних типів поведінки, які лежать поза соціальними та правовими нормами, а також особливості психічного сприйняття людиною оточуючого середовища) (Mrovlje & Kirkpatrick, 2023).

Зазначені закономірності, які розкривають дослідники, котрих можна віднести до екзистенційно-гуманістичної парадигми юридичної психології суттєво розвивають проблематику психології права відповідно до структурованих вище ідей, після чого, у кінці 1980-х – на початку 1990-х років вони трансформують науковий дискурс юридичної психології, зокрема у питаннях суб'єктності індивіда, впливу соціального та індивідуального на поведінкові прояви діяльності людини (в тому числі і психічної діяльності) та питання відповідальності в контексті соціально-правової поведінки (Zahavi, 2022).

У порівнянні з іншими дослідженнями за останні п'ять років, ця стаття вирізняється системним підходом до визначення передумов виникнення екзистенціалізму та гуманізму (як напрямків в психології), а не з'ясуванням основних принципів їх загального розвитку (Palacios, & Stark, 2021; González Araneda,

2021; Mesonis, 2020). Також охарактеризовано тенденції розвитку екзистенціалізму та гуманізму в контексті психології права, а не загальної чи соціальної психології (Reeves, 2022; Bennett, 2019; Alicke & Weigel, 2021). Вперше визначено синтетичний характер формування екзистенційно-гуманістичної парадигми в юридичній психології, на відміну від інших робіт, де розкривається вплив окремих елементів концепцій представників цього напрямку на юридико-психологічне знання (Van De Graaf, 2021; Drazenovich & Stroink, 2023; Zahavi, 2022).

ВИСНОВКИ

Становлення епохи Нового часу без сумніву спричинило бурхливий розвиток науки та техніки, що не могло не позначитись на загальному розвитку суспільства. Механізація соціальної сфери, що відбулася внаслідок активного розвитку картезіанських ідей в модерній добі, призводить до формування «маси», інтерес котрої покликаний обслуговувати «апарат». В контексті масового суспільства відбувається деперсоналізація та десуб'єктивізація осіб, котрі втрачають «самі себе» та перетворюються лише на функцію величезного соціального механізму.

Німецький психіатр Карл Ясперс є однією із постатей, чиє вчення детермінує розвиток світового екзистенціалізму. Особливо цікавими, в контексті нашого дослідження, є його ідеї присвячені функціонуванню держави (взаємодія індивіда та соціально-правових інститутів) та суспільному розвитку (детермінанти соціально-правової поведінки). Опрацювання теоретичного доробку німецького філософа дозволяє краще зрозуміти ситуа-

цію в середині оксидентального суспільства в першій половині XX століття (власне, коли і створювались передумови для формування екзистенційно-гуманістичної парадигми у психології права). Згідно вчення Карла Ясперса, десуб'єктивізація індивіда в межах механізованої соціальної системи, призвела до втрати ним «самого себе» та перетворила його на функцію «механізованого апарату». Це позначилося на здатності приймати вольові рішення, готовності брати відповідальність за себе та спільноту, історичній субстанціональності особи (що визначає його буття), відчуттях довіри та авторитету.

Екзистенційно-гуманістична парадигма у психології права виникає на перетині ідей філософського екзистенціалізму та психологічного гуманізму. Найкраще такого роду «синтез» видно у вченні Віктора Франкла. Дана юридико-психологічна парадигма визначається крізь наступні засадничі положення:

1. Людині як суб'єкту діяльності притаманна «свобода вибору».
2. Індивід прагне до десуб'єктивізації або деперсоналізації в тому числі, в межах його соціально-правової діяльності.
3. Людина схильна виконувати дії, котрі будуть обмежувати її свободу.

Отже, розуміння передумов формування та розвитку екзистенційно-гуманістичної парадигми в психології права, дозволяє нам конкретизувати природу людської соціально-правової поведінки, визначаючи її індивідуальні детермінанти.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведеного дослідження розкривають передумови становлення екси-

стенційно-гуманістичної парадигми в психології права. Систематизовано психологічні концепції ключових представників екзистенціалізму та гуманізму: Карла Ясперса, Жана-Поля Сартра, Віктора Франкла, Альбера Камю, Абрахаама Маслоу та Еріха Фромма. Розуміння причин виникнення екзистенціалізму, в контексті парадигмального підходу Томаса Семюела Куна, дозволяє конкретизувати подальші дослідження індивідуальних детермінант соціально-правової поведінки та особистої відповідальності індивіда.

Перспективи подальших досліджень.

Подальші дослідження за проблематикою статті будуть давати змогу конкретизувати основні положення екзистенційно-гуманістичної парадигми в юридичній психології. В контексті парадигмального підходу Томаса Семюела Куна, варто визначити закономірності у концепціях представників різних напрямків відповідно до типу детермінізму (індивідуального чи середовищного) соціально-правової поведінки індивіда. Окремих розвідок потребує тематика вольової сфери особистості як основної індивідуальної детермінанти соціально-правової поведінки. Окрім цього, необхідно з'ясувати передумови та зміст наступної парадигмальної зміни – переходу до соціального контекстуалізму.

www.macobo.com/essays/epdf/CAMUS,%20Albert%20-%20The%20Stranger.pdf

References :

- Arroyo, M., Ruiz, F., Campos, J. M., Bermejo, J., González-Regalado, M. L., Vidal, J. R., Cáceres, L. M., Olías, M., Abad, M., Izquierdo, T., Gómez, P., Toscano, A., Romero, V., & Gómez, G. (2021). Where did Christopher Columbus start?: The estuarine scenario of a historical date. *Estuarine, Coastal and Shelf Science*, 250, 107162. <https://doi.org/10.1016/j.ecss.2020.107162>
- Alicke, M. D., & Weigel, S. H. (2021). The Reasonable Person Standard: Psychological and legal perspectives. *Annual Review of Law and Social Science*, 17(1), 123-138. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-111620-020400>
- Alpert, J. (2022). The meaning of life: To serve others. *The American Journal of Medicine*, 136(10), 949-950. <https://doi.org/10.1016/j.amjmed.2022.11.006>
- Barniske, F. (2021). Between Religion and State. *Interdisciplinary Journal for Religion and Transformation in Contemporary Society*, 7(1), 42-68. <https://doi.org/10.30965/23642807-bja10006>
- Bazghandi, P., & Hamrah, S. Z. (2011). The principles of teaching science based on the ideas of Feyerabend regarding the nature of science and the manner of its expansion. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, 969-975. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.330>
- Bennett, J. T. (2019). Inner gnawing, outward clawing - The role of existential crises in crime causation. *Aggression and Violent Behavior*, 44, 88-98. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.11.004>
- Braillon, A. (2020). Lung Cancer Screening: No Shared Decision-making When Overlooking Carl Rogers. *Chest*, 158(4), 1795-1796. <https://doi.org/10.1016/j.chest.2020.05.569>
- Brown, T. L., Oliffe, J. L., Kealy, D., Rice, S. M., Seidler, Z. E., & Ogrodniczuk, J. S. (2023). The influence of meaning in life on psychological distress among men: A serial multiple mediation model involving resilience and loneliness. *Current Research in Behavioral Sciences*, 100114. <https://doi.org/10.1016/j.crbeha.2023.100114>
- Camus, A. (1955). *The Myth of Sisyphus and Other Essays*. translated by Justin O'Brien. New York: Vintage. 24 p. <https://www2.hawaii.edu/~freeman/courses/phil360/16.%20Myth%20of%20Sisyphus.pdf>
- Camus, A. (1946). *The Stranger*. Translated from the French by Stuart Gilbert. New York: Vintage Books. 77 p. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.3.5>
- Carew, P. J., Stapleton, L., & Byrne, G. J. (2011). Ethical behaviour and rationality in automation systems development: Promoting the humanist/existentialist axis for international stability. *IFAC Proceedings Volumes*, 44(1), 4022-4027. <https://doi.org/10.3182/20110828-6-it-1002.01347>
- Cauwels, P., & Sornette, D. (2022). Are «flow of ideas» and «research productivity» in secular decline? *Technological Forecasting and Social Change*, 174, 121267. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121267>
- Descartes, R. (1983). *Principles of philosophy* (V. Miller & R. Miller, trans.). Boston: Reidel, 367 p. <https://archive.org/details/principlesofphil0000desc>
- Descartes, R. (1989). *The passions of the soul* (Voss Stephen, trans.). Indianapolis: Hackett Pub. Co. 195 p. <https://archive.org/details/passionsofsoul0000desc/page/n3/mode/2up>
- de Boucaud, M. (2017). Histoire : Psychiatrie et philosophie. 1947–2017. un grand anniversaire. le premier ouvrage de Paul Ricœur et Mikael Dufrenne : Karl Jaspers et la philosophie existentielle. *Annales Médico-psychologiques, revue psychiatrique*, 175(7), 670-673. <https://doi.org/10.1016/j.amp.2017.07.005>
- de Carvalho, J. M., & Moreira-Almeida, A. (2023). Existential meaning, spiritual unconscious and spirituality in Viktor Frankl. *Journal of Religion and Health*, 63(1), 31-45. <https://doi.org/10.1007/s10943-023-01902-8>
- DeRobertis, E. M. (2021). Epistemological foundations of humanistic psychology's approach to the empirical. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 42(2), 61-77. <https://doi.org/10.1037/teo0000181>
- Drazenovich, G., & Stroink, M. (2023). Interpreting human rights as the social psychological phenomenon of rights claiming. *International Journal of Psychology*, 59(2), 225-234. <https://doi.org/10.1002/ijop.12930>
- Frankl, V. E. (2014). *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 215 p. https://archive.org/details/manssearchforme0000fran_v4p8/page/n9/mode/2up
- Fromm, E. (1994). *Escape from Freedom*. New York: Henry Holt and Company. 301 p. https://openlibrary.org/books/OL1082108M/Escape_from_freedom
- Ghassemi, G., & Soltaninejad, N. (2012). Modern versus traditional existentialism, A debatable issue. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 4845-4848. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.346>
- González Arandeda, S. (2021). Sartre lector de husserl: ¿es el existencialismo sartreano una heresia husserliana?. *Thémata Revista de Filosofía*, (63), 246-269. <https://doi.org/10.12795/themata.2021.i63.13>

- Gunderson, R. (2014). Social barriers to biophilia: Merging structural and ideational explanations for environmental degradation. *The Social Science Journal*, 51(4), 681-685. <https://doi.org/10.1016/j.soscij.2014.06.002>
- Gutschmidt, R. (2021). Verstörung und Vertrauen: Negative Theologie in Existenzphilosophie und Psychologie. *Deutsche Zeitschrift Für Philosophie*, 69(6), 930-949. <https://doi.org/10.1515/dzph-2021-0076>
- Hamrah, S. Z. (2011). Investigating the relationship between virtual education and social aims of education from the viewpoint of existence philosophy with an emphasis on Jaspers thoughts. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, 1750-1758. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.421>
- Hlavec, E. H., & Feldwisch, R. P. (2022). Humanistic approaches to art therapy: Existentialism, person-centered, and gestalt. *Y Foundations of art therapy* (p. 235-257). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-824308-4.00005-3>
- Jaspers, K. (1955). *Die Geistige Situation der Zeit*. Berlin: Walter De Gruyter & Co. 239 s. <https://archive.org/details/geistigesituatio0000karl>
- Kakkori, L., & Huttunen, R. (2010). The Sartre-Heidegger controversy on humanism and the concept of man in education. *Educational Philosophy and Theory*, 44(4), 351-365. <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2010.00680.x>
- Kelly, D., & Davis, T. (2018). Social norms and human normative psychology. *Social Philosophy and Policy*, 35(1), 54-76. <https://doi.org/10.1017/s0265052518000122>
- Koci, K. (2022). Introduction: Sacrifice and self-sacrifice: A religious concept under transformation. *Interdisciplinary Journal for Religion and Transformation in Contemporary Society*, 8(2), 225-233. <https://doi.org/10.30965/23642807-bja10062>
- Kokkoris, M. D., Baumeister, R. F., & Kühnen, U. (2019). Freeing or freezing decisions? Belief in free will and indecisiveness. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 154, 49-61. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2019.08.002>
- Khmil, V. V., & Korkh, O. M. (2017). Conditions of historicity of human existence and history humanity according to Jaspers. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 12, 121-127. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i12.119143>
- Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. International Encyclopedia of Unified Science (Vol. 2, No. 2). University of Chicago Press. xvii+210 p.
- Lombroso, C. (1876). *L'uomo delinquente: studiato in rapporto alla antropologia, alla medicina legale ed alle discipline carcerarie*. Milano: Hoepli. 255 p. <https://archive.org/details/luomodelinquente00lomb/page/254/mode/2up>
- Marica, M. A. (2015). Philosophical assumptions of psychotherapeutic paradigms. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 180, 383-388. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.02.133>
- Martin, S. (2023). Why using «consciousness» in psychotherapy? Insight, metacognition and self-consciousness. *New Ideas in Psychology*, 70, № 101015. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2023.101015>
- Mau, M., Klausen, S. H., & Roessler, K. K. (2023). Becoming a person: How long-distance walking can lead to personal growth – A cultural and health-related approach. *New Ideas in Psychology*, 68, 100975. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2022.100975>
- Maurer, M. M., Maurer, J., Hoff, E., & Daukantaitė, D. (2023). What is the process of personal growth? Introducing the personal growth process model. *New Ideas in Psychology*, 70, 101024. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2023.101024>
- Mesonis, G. (2020). Jean-Paul Sartre'o proza kaip filosofinės minties atspindys. *Logos*, 103, 100-107. <https://doi.org/10.24101/logos.2020.31>
- Mrovlje, M., & Kirkpatrick, J. (2023). Beauvoir and Lorde confront the honorary man trope: Toward a feminist theory of political resistance. *Women's Studies International Forum*, 101, 102839. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2023.102839>
- Noble, C. P. (2023). Automata, reason, and free will: Leibniz's critique of Descartes on animal and human nature. *Studies in History and Philosophy of Science*, 100, 56-63. <https://doi.org/10.1016/j.shpsa.2023.06.001>
- Österman, T. (2021). Cultural relativism and understanding difference. *Language & Communication*, 80, 124-135. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2021.06.004>
- Palacios, A. F., & Stark, C. (2021). A call to serve others: An existential illustration of advocacy in counseling. *The Journal of Humanistic Counseling*, 60(3), 160-162. <https://doi.org/10.1002/johc.12162>
- Reeves, C. (2022) *Responsibility beyond blame: unfree agency and the moral psychology of criminal law's persons*. In: Lernerstedt, C. and Matravers, M. (eds.) *The Criminal Law's Person*. Oxford, UK: Hart Publishing, 139-166. <https://www.bloomsbury.com/uk/criminal-laws-person-9781509923748/>
- Reich, W. (1972). *Mass psychology of fascism*. London : Souvenir, xxxi+400 p. <https://archive.org/details/masspsychologyof0000reic>
- Rickly, J. M., Vidon, E. S., & Knudsen, D. C. (2021). Irreconcilable differences: Divorcing ethics from existential authenticity. *Annals of Tourism Research*, 88, 103174. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2021.103174>
- Rojas, M., Méndez, A., & Watkins-Fassler, K. (2023). The hierarchy of needs empirical examination of Maslow's theory and lessons

- for development. *World Development*, 165, 106185. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106185>
- Sartre, J. P. (1956). *Being & nothingness* (H. Barnes, transl.). Philosophical Library. 711 p. <https://archive.org/details/beingnothingness0000jean/page/n5/mode/2up>
- Shin, M. M., Lee, J., & Chung, J.-h. (2021). Knowledge workers' existential affirmation and innovativeness: A Kierkegaardian redescription of Drucker. *European Journal of Innovation Management*, 25(2), 390-412. <https://doi.org/10.1108/ejim-10-2020-0391>
- Schwartz, B. (2020). Freedom as a cross to bear: Choice overload, the burdens of freedom, and the benefits of constraint. In *The science of religion, spirituality, and existentialism* (p. 141-150). Amsterdam: Elsevier. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-817204-9.00011-1>
- Spruill, M., & Lewis, N. A. (2022). How do people come to judge what is «Reasonable»? Effects of legal and sociological systems on human psychology. *Perspectives on Psychological Science*, 18 (2), 378-391. <https://doi.org/10.1177/17456916221096110>
- Sylwester, K. (2023). On the duration of empires. *European Journal of Political Economy*, 78, 102400. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2023.102400>
- Shaw, J. (2020). The revolt against rationalism: Feyerabend's critical philosophy. *Studies in History and Philosophy of Science Part A*, 80, 110-122. <https://doi.org/10.1016/j.shpsa.2019.05.007>
- Tan, S. Z. K., & Lim, L. W. (2021). An existentialist approach to authentic science. *IBRO Neuroscience Reports*, 11, 52-55. <https://doi.org/10.1016/j.ibneur.2021.07.001>
- Thornhill, C. (2004). Karl Jaspers and Theodor W. Adorno: the metaphysics of the human. *History of European Ideas*, 31(1), 61-84. <https://doi.org/10.1016/j.histeuroideas.2004.09.002>
- Tuffuor, A. N., & Payne, R. (2017). Isolation and suffering related to serious and terminal illness: Metaphors and lessons from Albert Camus' novel, the plague. *Journal of Pain and Symptom Management*, 54(3), 400-403. <https://doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2017.07.046>
- Van De Graaf, C. (2021). Procedural fairness: Between human rights law and social psychology. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 39(1), 11-29. <https://doi.org/10.1177/0924051921992749>
- Verna, E., Costedoat, C., & Lami, A. (2021). The anthropobiological remains of both World Wars: Between ethics, legislation and the duty to remember. *Ethics, Medicine and Public Health*, 18, 100656. <https://doi.org/10.1016/j.jemep.2021.100656>
- Williams, C., & Arrigo, B. (2021). The Virtues of Justice: toward a moral and jurisprudential psychology. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(9), 962-979. <https://doi.org/10.1177/0306624x211066832>
- Worrell, M. P. (2017). The social psychology of authority. In *Palgrave Macmillan US eBooks* (pp. 463-480). https://doi.org/10.1057/978-1-137-55801-5_21
- Young, I. F., Sullivan, D., Hart, J., & Palitsky, R. (2021). Insecurity orientations: A person-centered approach to existential concerns. *Personality and Individual Differences*, 168, 110288. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110288>
- Zahavi, D. (2022). Individuality and community: The limits of social constructivism. *Ethos*, 50(4), 392-409. <https://doi.org/10.1111/etho.12364>

Viktoriia Petrushenko

Doctor of Science in Medicine, Professor, National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya (Ukraine)

PRECONDITIONS FOR THE FORMATION OF AN EXISTENTIAL-HUMANISTIC PARADIGM IN LEGAL PSYCHOLOGY

ABSTRACT

Background. A paradigmatic approach to the periodization of the history of legal psychology allows us to identify six stages in its development. The existential-humanistic school is one of the most recent and emerged as a natural reaction not merely to the social and cultural determinism of legal behavior, but specifically to the fundamental principles of the development of modern scientific thought. The need for a comprehensive understanding of the causes underlying an individual's socio-legal behavior necessitates the study of the existential-humanistic trend in legal psychology as a paradigm that defines the individual motivation of the subject of law.

Objective. To identify the theoretical preconditions that led to the emergence of the existential-humanistic paradigm in legal psychology.

Methods. Using the systemic method, the main premises of existentialism as a branch of philosophical and psychological knowledge were summarized. The structural-functional method made it possible to identify the main structural elements related to the objective premises for the formation of this approach in the teachings of Karl Jaspers. The historical-comparative method was used to compare various concepts to clarify the synthetic nature of the formation of the existential-humanistic paradigm in legal psychology.

Results. The theoretical and social prerequisites for the emergence of existentialism and humanism as philo-

sophical and psychological schools of thought were identified. In particular, the depersonalization of the individual was examined in the context of the formation of a mass society organized according to mechanistic principles. The technologization of social processes led to the transformation of the human being into a function of the social «apparatus», which in turn led to a social crisis in the first half of the 20th century. The individual nature of socio-legal behavior, as revealed in the works of the leading representatives of existentialist philosophy and humanistic psychology, has been identified.

Conclusions. The development of science and technology in the modern era, with its idea of universal rationality, inevitably led to the mechanization of society. The masses and the «apparatus» that serves their interests depersonalize the individual, depriving them of the meaning of existence. As a result, the preconditions are created for a social crisis, which manifests itself in a reluctance to make decisions in the context of socio-legal behavior, leading to the individual's desire to avoid responsibility (including legal responsibility) and a decline in the level of trust both among individual members of society and toward socio-legal institutions. This contributes to the formation of an existential-humanistic paradigm in legal psychology, which determines legal behavior through individual factors.

Keywords: *legal psychology, paradigm, paradigmatic approach, existential-humanistic paradigm, anthropological paradigm, subject, legal behavior.*

How to cite (як цитувати):

Петрушенко, В. (2024). ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ В ЮРИДИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 10(3), 59–74. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.3.5> [in Ukrainian]

Petrushenko, V. (2024). PRECONDITIONS FOR THE FORMATION OF AN EXISTENTIAL-HUMANISTIC PARADIGM IN LEGAL PSYCHOLOGY. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 10(3), 59–74. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.3.5>

Дата отримання статті: 03.01.2024

Дата рекомендації до друку: 22.03.2024

Дата оприлюднення: 31.03.2024